

Kunskapsläget hos Sveriges riksdagsledamöter år 2013 och 2016 om kärnavfall och dess slutförvar

Jenny Palm

Det finns dels låg-och medelaktivt kärnavfall, dels högaktivt kärnavfall. Det högaktiva kärnavfallet kommer att bestå av använt kärnbränsle. Kärnbränsle driver reaktorerna och efter ca fem års användning är det förbrukat och blir s.k. använt kärnbränsle. I Sverige räknas det använda kärnbränslet enligt kärntekniklagen inte som kärnavfall förrän det ligger i ett slutförvar.

Inledning

Under 2011 ansökte Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) om tillstånd enligt Miljöbalken (1998:808) (miljöbalken) och Lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) om att få uppföra en slutförvarsanläggning i Forsmark i Östhammars kommun. Med tanke på den pågående prövningen initierade Kärnavfallsrådet i november 2013 en enkätundersökning riktad till Riksdagens ledamöter. Resultaten från den undersökningen finns redovisade i Palm (2014). I november 2016 beslöt Kärnavfallsrådet att återigen fråga de sittande riksdagsledamöterna om vad de kände till om slutförvaring av använt kärnbränsle. I denna rapport redovisar vi resultaten från den undersökningen, samt jämför 2016 års resultat med svaren från år 2013.

Kärnavfallsrådets huvudsakliga intresse var vid båda tillfällena att få kunskap om hur informerade riksdagsledamöterna var i kärnavfallsfrågan och på vilka områden informationsinsatser borde genomföras. Undersökningen inleddes med att vi mailade ut ett brev till samtliga ledamöter där vi informerade om att SKB ansökt till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt (mark- och miljödomstolen) om tillstånd att få uppföra en anläggning för slutförvar för använt kärnbränsle och att de inom kort skulle bli uppringda och få frågor som rörde kärnavfall. Frågorna som vi ställde i telefonintervjun handlade om hur mycket de kände till om ansökningsprocessen och den metod och plats SKB sökte godkännande för. Vi frågade också om de förtroendevalda tyckte att slutförvar för kärnavfall var en politisk fråga eller om

det är en fråga som borde beslutas av experter. Dessutom fick de frågan om ett återtagande skulle vara möjligt och om de menade att de hade tillräckligt med information om kärnavfall.

Genomförande år 2013 och 2016

Enkäten genomfördes båda gångerna genom telefonintervjuer som gjordes av Samhällsinformation AB. Första enkätundersökningen genomfördes under perioden 7–29 november 2013 och den andra enkätundersökningen genomfördes 7–30 november 2016. Det hade därmed varit ett riksdagsval mellan de två undersökningarna, med resultatet att vissa ledamöter deltagit i båda undersökningarna och andra bara varit med i en av dem.

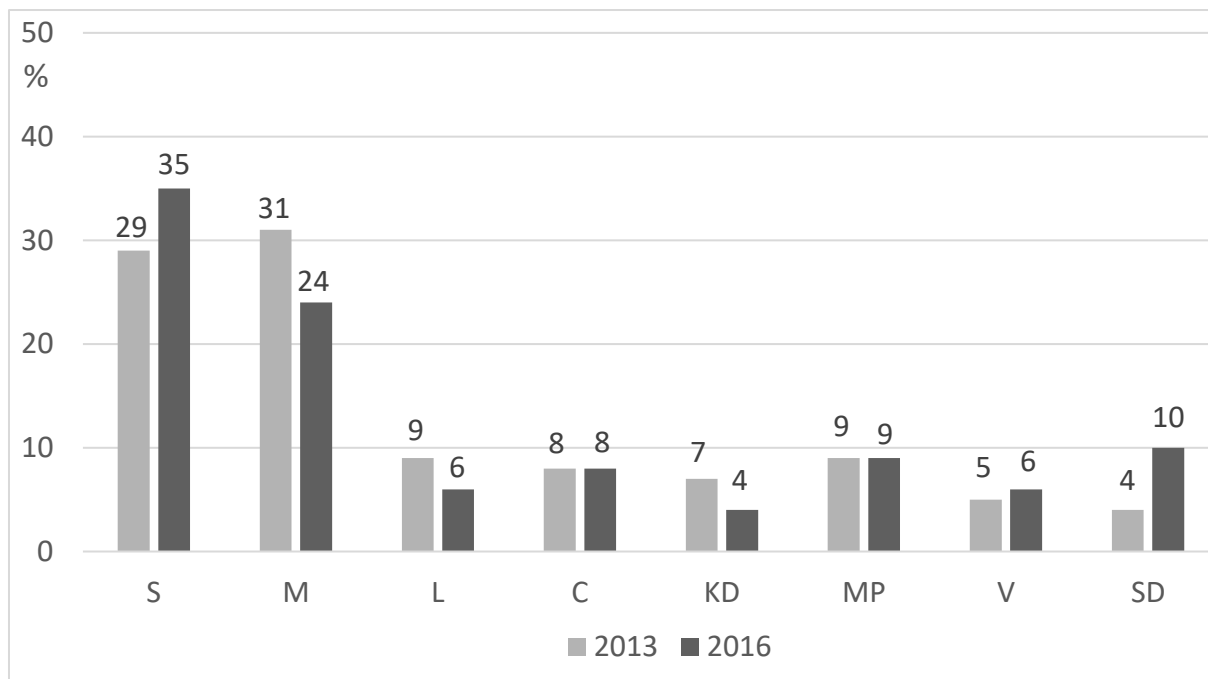
Målgruppen var i båda fallen riksdagsledamöter med undantag för partiledarna.

År 2013 var bruttourvalet 348 personer där 14 personer inte var möjliga att nå p.g.a. felaktiga telefonnummer eller avsaknad av nummer. Vi fick därmed ett nettourval på 334 personer. Antal genomförda intervjuer blev 200 stycken, dvs. 60 % svarsfrekvens. 53 stycken eller 16 % avböjde deltagande. 83 stycken eller 24 % svarade inte trots upp till 15 försök vid olika tidpunkter. 110 män och 90 kvinnor svarade på enkäten.

År 2016 var bruttourvalet 336 personer, där 16 inte var möjliga att nå p.g.a. felaktiga eller avsaknad av telefonnummer. Vi fick därmed ett nettourval på 320 personer. Antal genomförda intervjuer blev 200 stycken, dvs. 63 % svarsfrekvens. 45 stycken eller 14 % avböjde deltagande. 75 stycken eller 23 % svarade inte trots upp till 15 försök vid olika tidpunkter. 109 män och 91 kvinnor svarade på enkäten.

Intervjun i sig var kort, ca fyra till fem minuter, men söktiden för att nå rätt person var lång. Frågorna ställdes på likartat sätt till samtliga. Vi informerade om att svaren skulle behandlas konfidentiellt.

Nedan redovisas partitillhörigheten för de som svarade i undersökningarna 2013 och 2016 (visas i %).

Figur 1 Partitillhörighet bland de riksdagsledamöter som svarat på undersökningen

Nedan i tabell 1 visas hur mandatfördelningen såg ut i Riksdagen under 2013 och 2016 och mandatförändringarna mellan partierna efter valet 2014.

Tabell 1 Mandatfördelning i Riksdagen efter valet 2010 och valet 2014

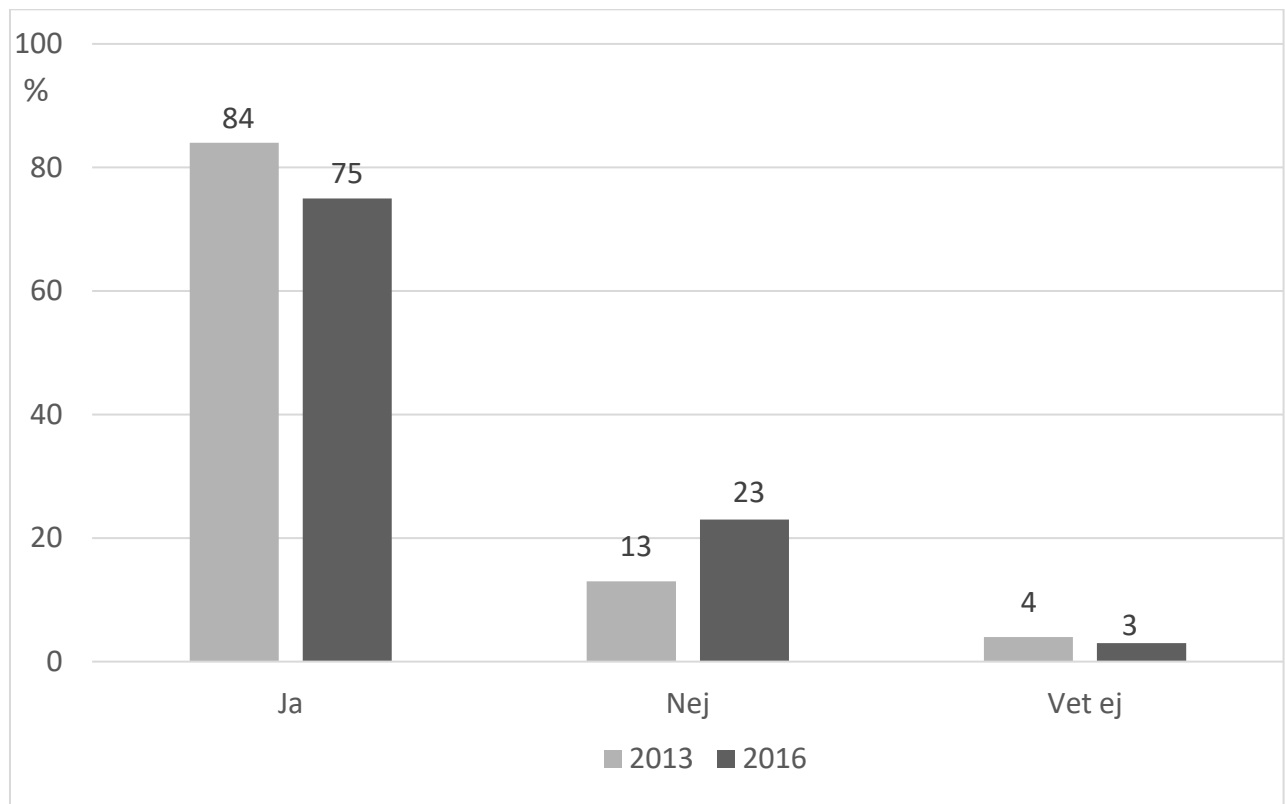
Parti	Mandat 2010, antal	Mandat 2010, %	Mandat 2014, antal	Mandat 2014, %	Förändring i antal ledamöter och %	
Socialdemokraterna	112	32	113	32,4	+1	+0,4
Moderaterna	107	30,7	84	24	-23	-6,7
Sverigedemokraterna	20	5,7	49	14	+29	+8,3
Miljöpartiet	25	7,2	25	7,2	0	0
Centerpartiet	23	6,6	22	6,3	-1	-0,3
Vänsterpartiet	19	5,4	21	6	+2	+0,6
Liberalerna	24	6,9	19	5,4	-5	-1,5
Kristdemokraterna	19	5,4	16	4,6	-3	-0,9

Jämförs mandatfördelningen i Riksdagen (tabell 1) med den svarsfrekvens vi fått i våra två undersökningar (figur 1) så ser vi att vi har en god överensstämmelse mellan andelen svarande från respektive parti och hur sammansättningen i Riksdagen sett ut vid de två tillfällena.

Resultaten från undersökningen

Nedan redovisar vi resultaten för varje fråga. Vi testade också varje fråga med avseende på partitillhörighet och kön. Kommentarererna nedan tar i första hand upp de signifikanta skillnader som går att utläsa, men även en tendens till skillnad kommenteras.

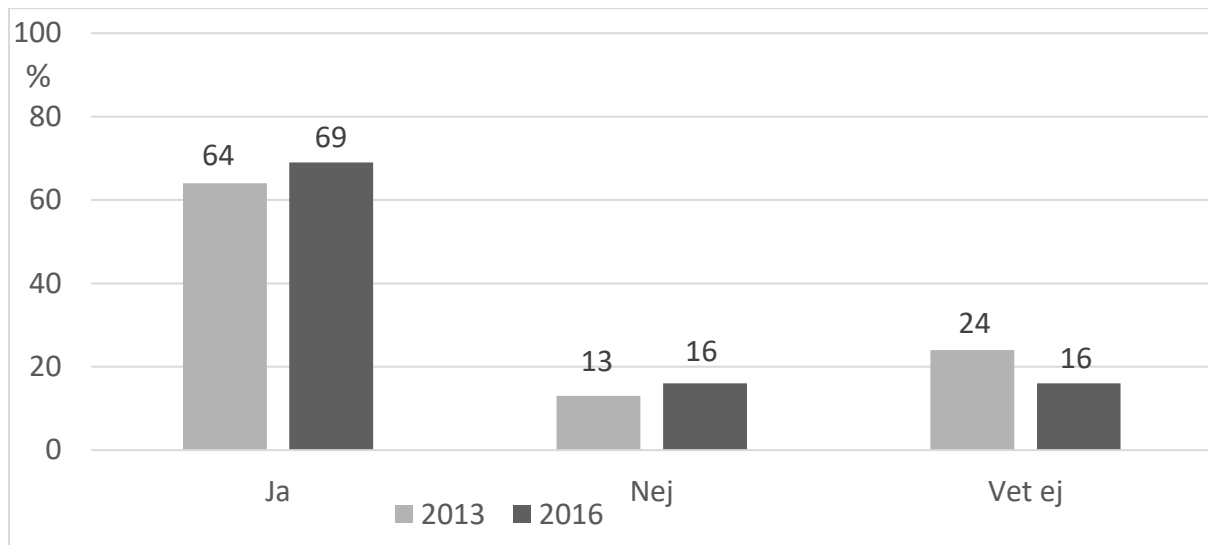
Första frågan vi ställde var om respondenterna kände till att SKB ansökt om tillstånd för att få bygga en anläggning för slutförvaring av använt kärnbränsle kärnavfall. Det var några färre år 2016 jämfört med 2013 som kände till detta (se figur 2). Nedgången håller sig dock inom felmarginalen. Inga avvikelser med avseende på kön men däremot på partitillhörighet. Signifikant fler bland Sverigedemokraterna känner inte till eller är osäkra.

Figur 2 Känner du till att SKB ansökt till mark- och miljödomstolen och Strålsäkerhetsmyndigheten om tillstånd till anläggning för slutförvaring av använt kärnbränsle?

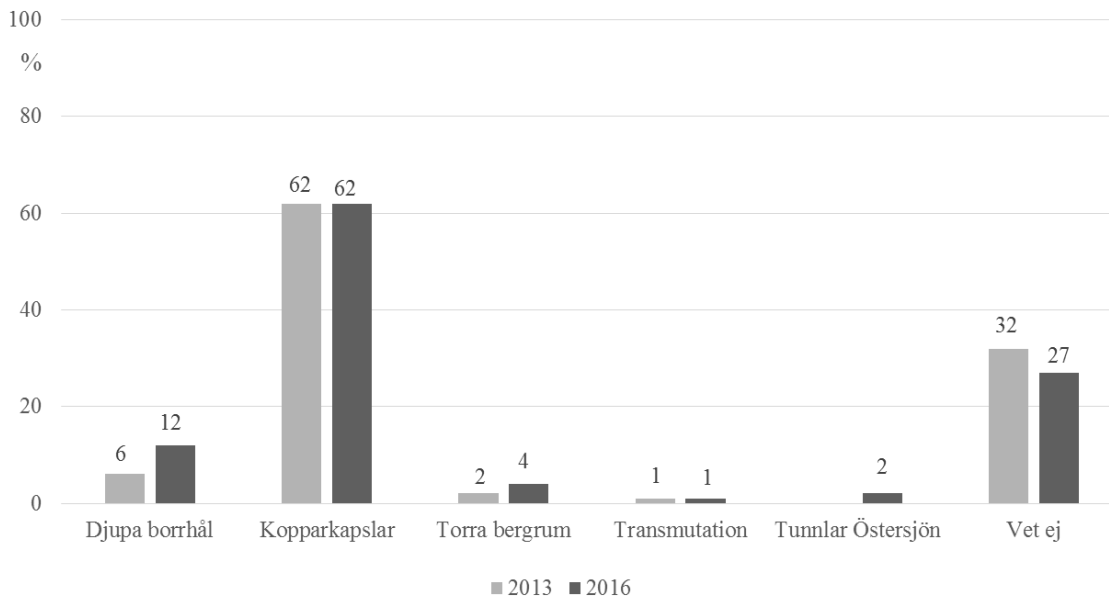
Överlag fanns det en relativt god kännedom om den pågående processen.

Nästa fråga berörde om ledamöterna trodde att Sverige kan hantera kärnavfallet på ett säkert sätt (figur 3). Här ser vi att närmare 70 % år 2016 ansåg att Sverige kan hantera avfallet på ett säkert sätt. 3 år tidigare svarade 64 % att de ansåg att Sverige kunde det. Vid båda mätningarna var kvinnorna mer tveksamma till det än männen. År 2016 var det en signifikant skillnad jämfört med hur männen svarade. Moderater svarade vid båda mätningarna ”Ja” (att vi i Sverige kan hantera avfallet på ett säkert sätt) medan Vänsterpartister och Miljöpartister var mer skeptiska. Sverigedemokrater liknade Moderater i sättet att svara, d.v.s. de var mer säkra.

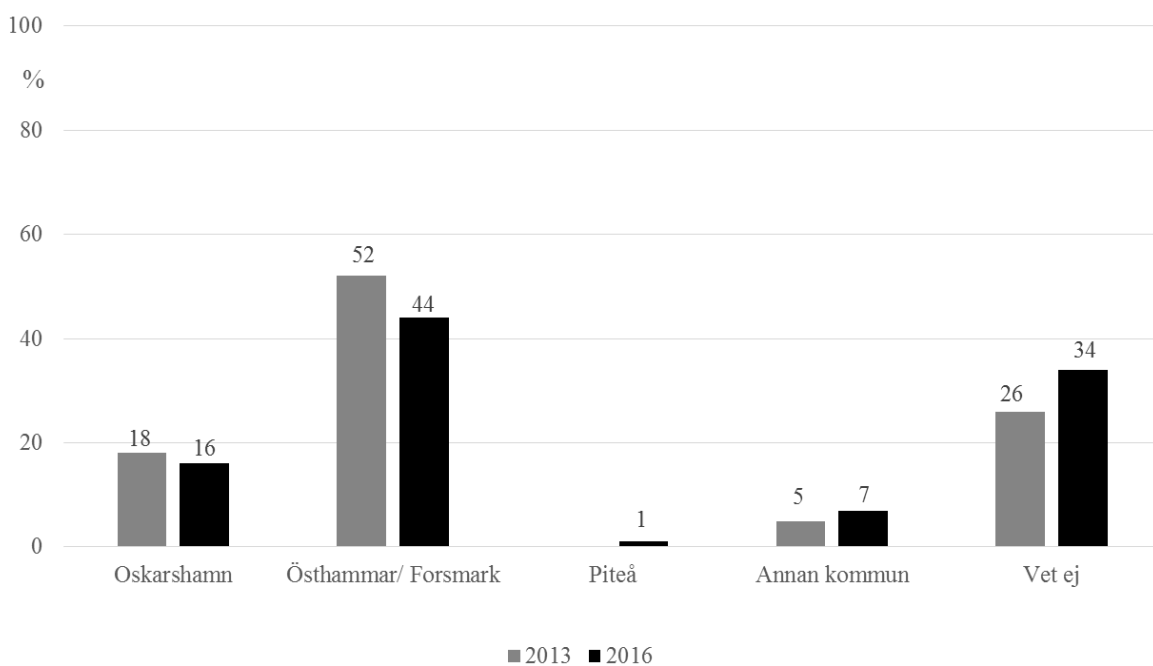
Figur 3 Anser du att vi i Sverige kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt eller inte?

I figur 4 nedan visas hur Riksdagsledamöterna svarade på frågan om vilken lösning för slutförvar som har föreslagits i ansökan till mark- och miljödomstolen. Flertalet svarade ”kopparkapslar...” eller ”vet ej”. Kvinnor hade en tendens att vara mer osäkra än män i denna fråga, men det var inte en signifikant skillnad. Inga skillnader kunde utläsas mellan partierna.

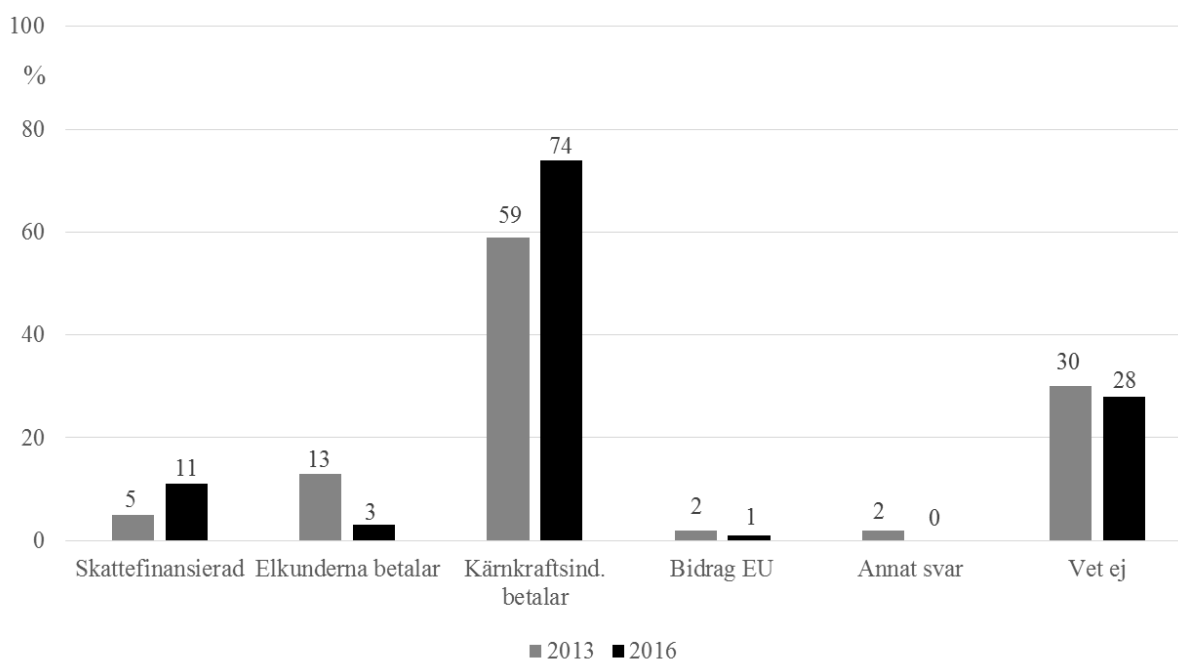
Figur 4 Vilket av följande förslag till slutförvaring av använt kärnbränsle för SKB fram i sin ansökan?

På frågan om vilken ort som föreslås för slutförvaret så svarade drygt 52 % det korrekta ”Östhammar/Forsmark” år 2013. År 2016 var det endast 44 % som svarade Östhammar. Den här frågan var helt öppen, d.v.s. inga svarsalternativ lästes upp. Fler valde år 2016 också att svara ”Vet ej” (34 %). Fler kvinnor än män och fler Sverigedemokrater än övriga partier svarade ”Vet ej”.

Figur 5 Vet du vilken kommun som föreslås för slutförvaret?

När det kommer till hur ett slutförvar för använt kärnbränsle ska finansieras vet flertalet av de tillfrågade (59 % år 2013 och 74 % år 2016) att det är kärnkraftsindustrin som ska finansiera slutförvaret. Signifikant fler män i båda mätningarna svarade så medan kvinnorna i högre grad valde att svara ”Vet ej”. Sympatisörer till Vänsterpartiet trodde i signifikant lägre grad att kärnkraftsindustrin ska finansiera och Miljöpartiet svarade i högre grad att den kommer att skattefinansieras. Bland Vänsterpartister valde hela 64 % att svara ”Vet ej” (se figur 6).

Figur 6 Vet du hur man finansierar slutförvaring av kärnavfall?

Vi bad ledamöterna att skatta hur viktig de tycker att kärnavfallsfrågan är på en skala 1–10 (se figur 7). Samtliga tillfrågade ansåg att slutförvar för använt kärnbränsle är en viktig politisk fråga. Medelvärdet blev 8,2 (år 2013) och 7,8 (år 2016) på en 10-gradig skala där siffran 1 betydde ”inte alls viktig politisk fråga” och siffran 10 betydde ”mycket viktig politisk fråga”. Kvinnor samt sympatisörer till Miljöpartiet tyckte i högre grad att det är en mycket viktig politisk fråga. Moderater och Sverigedemokrater låg något under genomsnittet. Kommentarer som år 2016 kom i samband med denna fråga var bland annat:

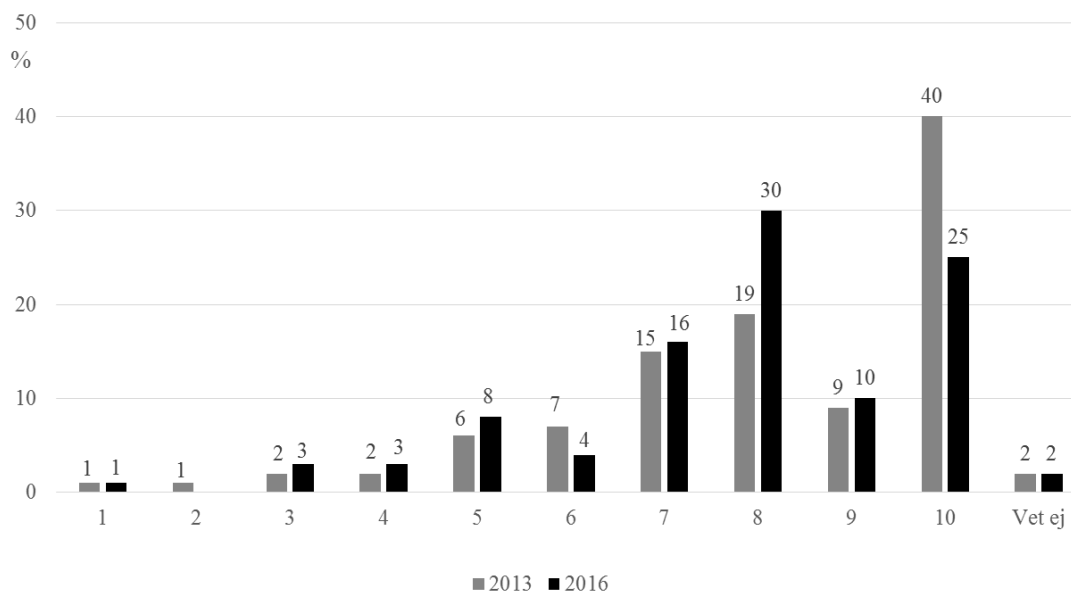
”Anser att vardagen har viktigare frågor i sitt stora perspektiv” (svarade ”vet ej”)

”Det här är en viktig fråga, men det är väl ingen konflikt kring den idag”. (svarade 3)

”Vi har ju redan fattat beslut i denna fråga, så den känns väl inte så politiskt het just nu”.
(Svarade 5)

”Jag tycker att det här borde vara en viktig politisk fråga, men den står tyvärr inte särskilt högt på dagordningen idag”. (Svarade 8)

”Det här är en mycket viktig moralisk fråga som kommer att påverka framtida generationer”.
(Svarade 10)

Figur 7 Hur viktig politisk fråga tycker du att slutförvaring av använt kärnbränsle är? Skala 1-10, där 10 står för mycket viktig politisk fråga och 1 för inte alls viktig politisk fråga

Den påföljande frågan handlade om huruvida slutförvar för använt kärnbränsle bör överlåtas till experter att besluta om. Den övervägande majoriteten, 75 % år 2013 och 76 % år 2016 tyckte inte att man skulle överlåta till experter att besluta om hur vi ska hantera vårt använda kärnavfall. Inga skillnader fanns här med avseende på kön. Socialdemokraterna var mer negativa till ”expertutlåtanden” än Liberalerna. Bland Sverigedemokraterna ser vi också att signifikant fler ansåg att man bör överlåta beslutet till experter (37 % mot 19 % på totalnivå). Några typiska kommentarer som kom år 2016 i samband med denna fråga var:

”Anser att vi ska ha forskning som grund men att frågan är relativt politisk”. (Svarade Ja)

”De är bättre insatta än politiker.” (Svarade Ja)

”Det krävs naturligtvis expertkunskaper, men också politisk förankring”. (Svarade Ja)

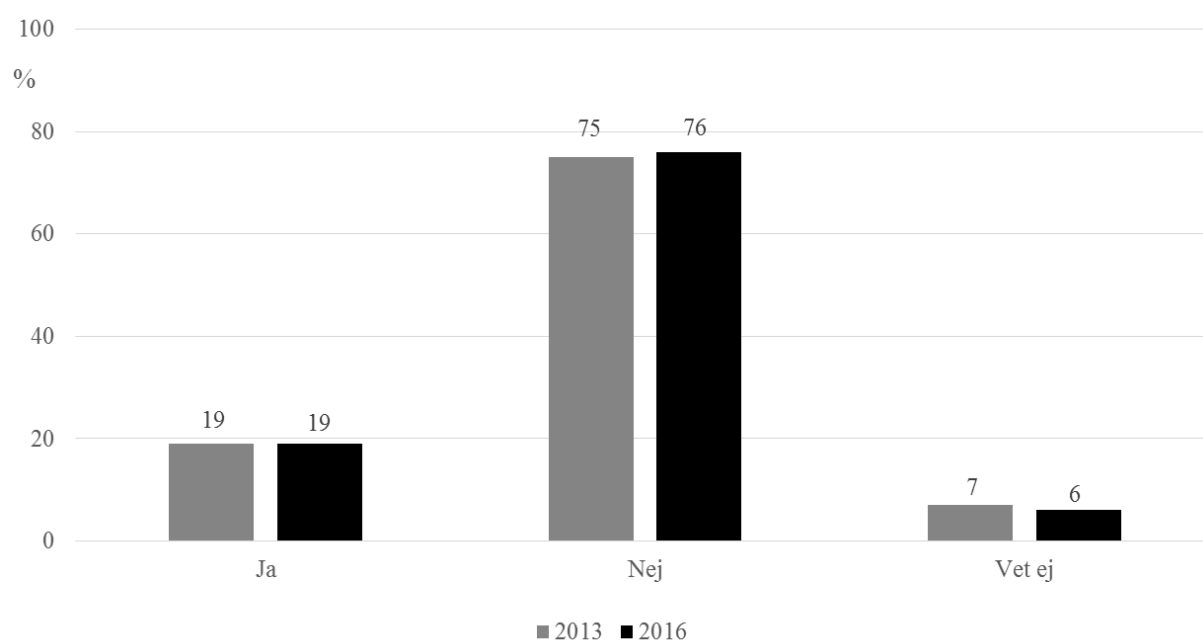
”Beslut ska tas av Riksdagen men vi behöver mycket input av experterna”. (Svarade Nej)

*”Besluten måste bygga på experternas kunskaper, men i slutändan är det en politisk fråga”.
(Svarade Nej)*

”Det vore bra, men politiskt omöjligt att låta experterna fatta beslut”. (Svarade Nej)

”Kluven. Ser det som att det ska vara ett samråd mellan experter och politiker.” (Svarade Vet ej)

”Vems experter? Olika experter har mycket olika åsikter i dessa frågor”. (Svarade Vet ej).

Figur 8 Tycker du att vi bör överlåta till experter på kärnavfall att besluta

Omkring hälften av de tillfrågade ledamöterna ansåg att man bör slutförvara på ett sätt som möjliggör återanvändning i framtiden (se figur 9). Här fanns ingen skillnad mellan åren. De som främst förespråkade att återanvändning ska vara möjlig var företrädare för Moderaterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna. De tveksamma finner vi bland Miljöpartister och Vänsterpartister. Kommentarer som år 2016 kom i samband med denna fråga var:

”Man borde definitivt hålla möjligheten att kunna återanvända avfallet öppen.” (Svarade Ja, absolut)

”Om det är möjligt att återanvända avfallet bör vi absolut göra det”. (Svarade Ja, absolut)

”Är emot kärnkraftverk från början. Men är väl bra om man kan återanvända och slösa så lite som möjligt med resurser.” (Svarade Ja, absolut)

”Det låter fiffigt.” (Svarade, Ja, kanske)

”Det vore bra om möjligheten hålls öppen att kunna återanvända avfallet, om det skulle visa sig vara den tekniskt bästa lösningen.” (Svarade Ja, kanske)

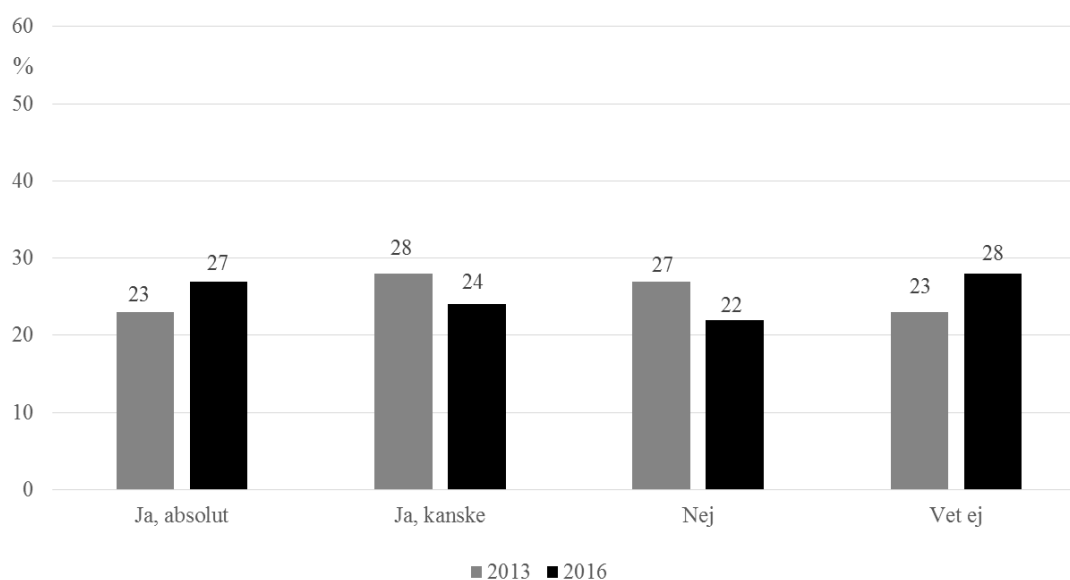
”Avfallet skall inte återanvändas. Det ska slutförvaras. Det är därför det heter ”slutförvar”.” (Svarade Nej)

”Den dagen det finns sådana reaktorer kan man ta ställning till den frågan, men idag kan ju inte planerna bygga på något vi inte har”. (Svarade Nej)

”Denna fråga hänger ihop med en massa andra frågor, så det går inte att bara svara ja eller nej”. (Svarade Vet ej)

”Det är en teknisk fråga. Jag kan inte bedöma det.” (Svarade Vet ej)

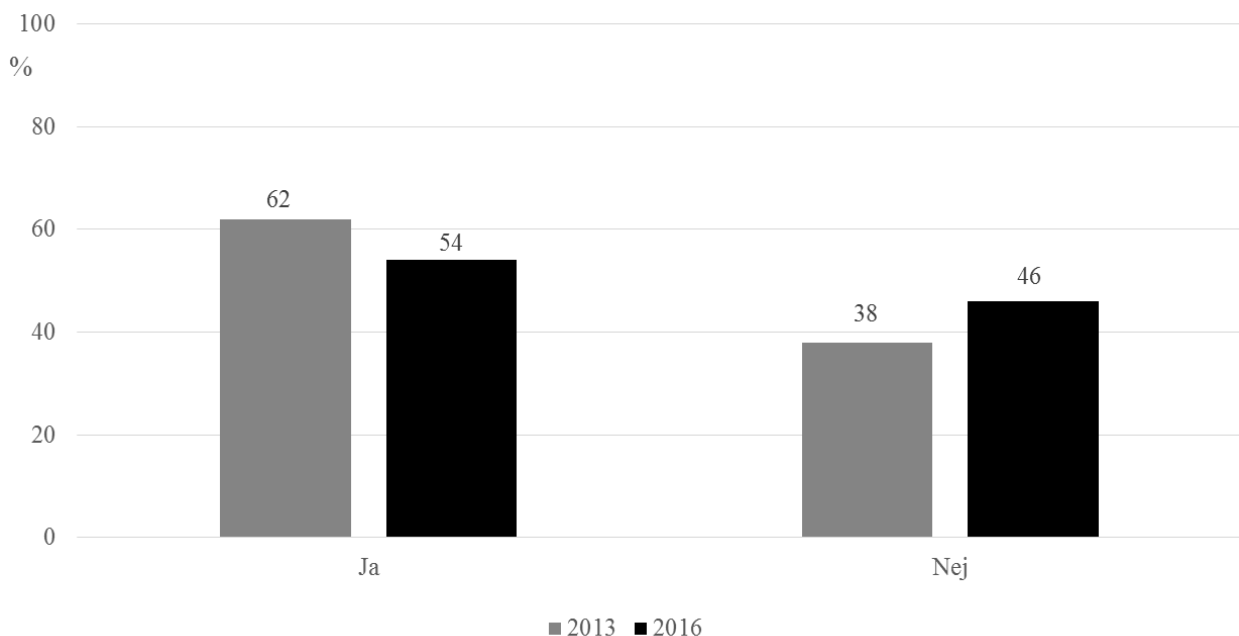
”Tror ej på kärnkraftverk men återanvändning bör inte helt uteslutas”. (Svarade Vet ej)

Figur 9 Tycker du att kärnavfallet ska slutförvaras på ett sätt som gör att det kan återtas t.ex. för att återanvändas i nya typer av kärnreaktorer?

Den avslutande frågan (se figur 10) rörde huruvida riksdagsledamöterna tyckte att de har tillräckligt med information i kärnavfallsfrågan. 62 % svarade ”ja” år 2013 och år 2016 var det något färre, 54 %, som menade att de hade tillräckligt med information. Kvinnor svarade i högre grad än männen att de inte tyckte sig ha tillräckligt med kunskap. Moderaterna svarade i signifikant högre grad att de har tillräckligt med information kring kärnavfallsfrågor medan framför allt Sverigedemokrater ansåg att deras kunskap inte var tillräcklig.

Bland de kommentarer som kom år 2016 så menade merparten av de som svarade att de hade tillräckligt med kunskap och att information finns tillgänglig även om just de inte hade tagit del av den. Övriga som svarade Ja konstaterade att de hade tillräckligt med information. Även bland de som svarade Nej var det merparten som sa att det förmodligen finns mycket information även om de inte tagit del av den.

Figur 10 Tycker du att du har tillräckligt med information kring kärnavfallsfrågan?

Avslutande summering

Kärnavfall och använt kärnbränsle är en fråga som kräver politiska ställningstaganden och därmed är det intressant att få ökad kunskap om vilken kunskap som Riksdagens ledamöter besitter i frågan. I enkätstudierna fick vi en jämn fördelning av de svarande som väl avspeglar sammansättningen i Riksdagen vid båda tillfällena. De flesta parlamentariker kände till den

pågående ansökningsprocessen. En delförklaring till det kan vara att vi i vårt introducerande brev till ledamöterna inför telefonintervjuerna informerade om den pågående ansökningsprocessen. Men oavsett anledning är det positivt att kännedomen om SKB:s ansökan var relativt god.

Vi ställde frågor till våra riksdagsledamöter som var av mer teknisk karaktär. Vi frågade dem vilken lösning för slutförvaret som SKB för fram i sin ansökan. Över 60 % visste vid båda undersökningarna att kopparkapslar skulle användas. Det var fler som kände till den tekniska utformningen av slutförvaret än själva lokaliseringen, vilket väcker frågor kring vilken typ av information som går ut till ledamöterna och om den informationen borde vidgas. Det var dessutom fler som visste att Östhammar var föreslaget år 2013 jämfört med år 2016. Det är en fråga som borde stå högt på den politiska dagordningen och där borde flera vara informerade.

Finansiering var en fråga där oväntad hög andel, mer än hälften, av de svarande kände till hur slutförvaret av kärnavfall ska finansieras. Finansieringsfrågan verkar därmed vara en fråga som politiken ägt på ett tydligt sätt.

En övervägande majoritet av ledamöterna upplevde att vi kan slutförvara vårt avfall på ett säkert sätt.

Frågan om återtagbarhet är en fråga som inte har varit så omdiskuterad av vare sig SKB eller riksdagspolitiken. När vi frågade riksdagsledamöterna om deras syn på återtagbarhet var det oväntat många, över hälften, som sa ”ja, absolut” eller ”ja, kanske” till att slutförvaret skulle vara utformat så att ett återtagande av kärnavfallet kan ske. Det indikerar att denna fråga borde ges tillträde till den offentliga debatten och lyftas upp för diskussion.

Den övervägande majoriteten av Riksdagens ledamöter tyckte att kärnavfallet är en viktig politisk fråga och bara 20 % tyckte att frågan skulle överlåtas på experter. Det var färre år 2016 som satte det högsta värdet (10) på skalan, men flertalet graderade den som 5 eller mer.

År 2013 menade 38 % att de inte hade tillräckligt med information om slutförvar för kärnavfall, vilket år 2016 har stigit till 46 %, vilket indikerar att behov att öka informationsinsatserna till riksdagsledamöterna. Att riksdagsledamöterna menade att kärnavfallsfrågan är en viktig politisk fråga gör det också angeläget att bidra till att ledamöterna får information i frågan så att de har möjlighet att delta i och bedriva en aktiv diskussion om hur kärnavfallet ska och bör slutförvaras. Det är viktigt att det bedrivs en parlamentarisk debatt om kärnavfallets framtid, någon som Kärnavfallsrådet har som mål att bidra till att få till stånd.

Referenser

Palm, J (2014), Kunskapsläget hos Sveriges riksdagsledamöter om kärnavfall och dess slutförvar, rapport Kärnavfallsrådet, Stockholm: Kärnavfallsrådet, <http://www.karnavfallsradet.se/publikationer/kunskapslaget-hos-sveriges-riksdagsledamoter-om-karnavfall-och-dess-slutforvar>